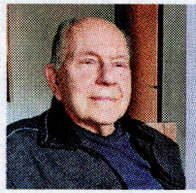
Gostujoče pero

Slovenski prevod Vivantejevega Jadranskega iredentizma

Dr. Branko Marušič
zgodovinar

Knjiga o jadranskem iredentizmu (Irredentismo adriatico, 1912) tržaškega socialista Angela Vivanteja je izvirna razprava, namenjena predvsem obravnavi slovansko-italijanskih odnosov ob Jadranu v obdobju med pomladjo narodov (1848) in prvo svetovno vojno. V obeh svetovnih vojnah 20. stoletja je knjiga pokazala svojo aktualnost ob razmejitvenih problemih, ki so se dotikali Slovanov ob Jadranu. Tudi zato je za njen prevod v francoščino (Ženeva 1917) med prvo svetovno vojno poskrbela jugoslovanska politična emigracija. Druga izdaja originalnega besedila pa je izšla leta 1945 v Ljubljani (neobstoječa založba Giulia). V Ljubljani sta isto leto izšla tudi daljša povzetka knjige v angleškem in ruskem jeziku. S temi objavami je hotela jugoslovanska stran, v podporo svojim zahtevam o državni meji med Italijo in Jugoslavijo, potrditi na podlagi besedila italijanskega avtorja in prikazati resničnost iredentizma, na njegov odnos do Slovanov ob Jadranu. Vivantejevo delo je bilo prevedeno tudi v slovenski jezik in ta prevod je prvič izšel leta 1949 kot podlistek v Primorskem dnevniku. Prevod je opravil na začetku svoje pisateljske poti Alojz Rebula. Očitno pa ta prevod v podlistku ni imel primernega odmeva in morda potrebe, kljub takrat še nerešenemu »tržaškemu problemu«.

Da je izšel v knjižni obliki (z letnico 2024) je bilo treba počakati tričetrt stoletja. Za izid je poskrbela tržaška družinska založba (ART – Komen); tako je hkrati tudi počastila 110. obletnico Vivantejeve smrti (1915) in stoletnico rojstva Alojza Rebule (1924). V gradivu, ki je izšlo ob pisateljevem jubileju, ta njegov prevod ni bil posebej izpostavljen, morda zaradi nazorskih razlogov.

Pravnik Angelo Vivante je deloval najprej v uredništvu tržaškega nacionalističnega dnevnika Il Piccolo, nato pa je prestopil v socialistični tabor. Vstop Italije v dogajanja prve svetovne vojne je zrahljal njegovo duševno stanje in izbral si je – za židovske intelektualce ob prelomnih trenutkih značilno – prostovoljno smrt. V času, ko Vivantejev Jadranski iredentizem izšel prvič, imperialistična delitev sveta še ni bila dokončana tudi zaradi na novo nastalih držav, ki so pri delitvi želele sodelovati, na primer Italije; njeni cilji so bili usmerjeni tudi na Balkanski polotok. Pri uresničevanju teh ambicij naj bi pomembno vlogo odigral Trst s svojin zaledjem. Prav obravnavi tega ozemlja skozi preteklost ter s hkratnim pogledom na njegovo prihodnost je namenjeno Vivantejevo razglabljanje. Tako je tudi mogoče razumeti, da so se na avstrijskem Primorskem v desetletju pred prvo svetovno vojno razvnemali nacionalni boji.

Toda v italijanski javnosti, tako v Avstro-Ogrski kot delno v kraljevini Italiji, ni bilo enotnosti v pogledih na usmeritev italijanske državne politike v odnosih do sosednjih Slovanov. Podobno velja tudi za Slovence, ki jih politične razmere, povezane z njihovo usodo znotraj habsburške monarhije, niso vznemirjale le v primorskih deželah, ampak tudi drugod. Ob mladih preporodovcih sta na Slovenskem delovali na narodnostnem stališču še tradicionalni stranki (klerikalna in liberalna) s frakcijami, svoja pota pa so hodili slovenski socialisti, ki so prav zaradi domnevnega spopada nacionalizmov – lokalnih in tistih širših razsežnosti – opozarjali na sožitje in internacionalno zavest. Bili so edini na Slovenskem, ki se jim je knjiga o jadranskem iredentizmu približala, predvsem zaradi stališč do vloge in usode Trsta ter njegovega zaledja, ali kakor je Vivante zapisal v zaključku svoje knjige: »Res je, da je zaledje bolj neobhodno potrebno Julijski krajini, kot je Julijska krajina potrebna svojemu zaledju. Toda interesi tega zaledja – tudi samo ekonomski – so dovolj močni, da bi se zaradi njih zaledje dvignilo proti priključitvi Julijske krajine k Italiji.«

> *Zgleden primer sodobnega pogleda na problem, ki ga je obravnaval tudi Vivante, je skupno poročilo slovenskih in italijanskih zgodovinarjev o odnosih med slovenskim in italijanskim narodom v času med letoma 1880 in 1956. Objavljeno je bilo leta 2001.*

Domala vse slovenske politične skupine so svoje programe gradile tudi na izhodišču, da zaledje odloča pripadnost mest in se tako povsem strinjale z Vivantejevim stališčem. Toda pri drugih vprašanjih je šel Vivantejev program v drugo smer tudi zato, ker je spoznaval in reševal vprašanja sožitja in razvoja na etnično mešanem severnojadranskem prostoru na internacionalistični podlagi, na način, ki ga je prvič, a ne da bi bilo posebno učinkovito, zastavilo že gibanje romantičnih tržaških intelektualcev pred letom 1848. Prav zato je bila zamisel iz tega časa o Trstu, pristanišču »bodoče Slavije«, že ob nastanku v nesoglasju z državotvorno sestavino italijanskega risorgimenta in še toliko bolj z italijansko državno nacionalistično politiko, povezano z dejavnostjo ob njej razvijajočega se iredentizma.

Vivante si je nakopal kritiko italijanskih nacionalistov (knjiga Trieste iz leta 1914 Ruggera Timeusa Faura), katerih stališča so postala prevladujoča in so po vojni vodila v fašizem. Skrajnih nacionalističnih pogledov ni zmogel ublažiti niti glas skupine italijanskih intelektualcev (florentinska revija La Voce – izdajatelj Vivantejeve knjige) ali pa posameznikov, kot je bil v svojem Il mio carso (1912) Scipio Slataper, ki je padel na slovenskih tleh (1915) v »četrti vojni za neodvisnost Italije«.

Akademik zgodovinar Fran Zwitter je pred desetletji zapisal, da besedilo Angela Vivanteja Jadranski iredentizem še ni našel naslednika. Ocenil je, da knjiga ni pravo zgodovinsko delo, da pa vendar prinaša spoznanja in ugotovitve, ki jih čas ni veliko spremenil. Danes ne moremo povsem ponoviti akademikovih spoznanj, saj nekatera historiografska dela tako pri Italijanih kot Slovencih dokazujejo upoštevanje Vivantejevih dognanj – ne oziraje se na to, da sedanjost s kritično pozornostjo ocenjuje tudi marksistične razlage za nekatere družbene in zgodovinske procese. Zgleden primer sodobnega pogleda na problem, ki ga je obravnaval tudi Vivante, je skupno poročilo slovenskih in italijanskih zgodovinarjev o odnosih med slovenskim in italijanskim narodom v času med letoma 1880 in 1956. Objavljeno je bilo leta 2001. Žal, duh tega sporočila v vseh teh desetletjih ni prodrl v celotno italijansko javnost.

Časopisno poročilo o hrvaškem prevodu (leta 2002) Vivantejeve knjige je v Književnih listih (Delo, 4. avgust 2003) ponovno obudilo davno željo, da bi slovenski prevod izšel v knjigi. To željo so zdaj uresničili potomci Alojza Rebule, in sicer kot predstavnica izdajatelja Alenka Rebula Tuta in kot urednik knjig Igor Tuta, ter avtorja spremnih sodobnih besedil Štefan Čok in Salvator Žitko skupaj z Lavom Čermeljem, čigar članek iz leta 1936 je v knjigi ponatisnjen.

Prispevek je mnenje avtorja in ne izraža nujno stališča uredništva.